

Sygn. akt **III AUa 1355/22**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 grudnia 2023 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Marta Sawińska

Protokolant: Emilia Wielgus

po rozpoznaniu w dniu 28 grudnia 2023 r. w Poznaniu na posiedzeniu niejawnym

sprawy **R. M.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P.**

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 7 lipca 2022 r. sygn. akt VII U 1636/20

1. Zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 i oddala odwołanie,
2. Zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 2 i oddala odwołanie.

	Marta Sawińska	
--	----------------	--

UZASADNIENIE

1) Decyzją z 10 czerwca 2020 r., znak: (...) Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P. dokonał rozliczenia przysługującego R. M. świadczenia przedemerytalnego w roku rozliczeniowym od 1 marca 2019 r. do 29 lutego 2020 r. i ustalił, że łączna kwota przychodu uzyskanego za ten rok, która wyniosła 29.900 zł, przekroczyła o 16.144,40 zł roczną dopuszczalną kwotę przychodu, tj. 13.755,60 zł, wobec czego kwota przysługującego ubezpieczonemu świadczenia przedemerytalnego za ww. rok podlega zmniejszeniu o kwotę przekroczenia, jednak do kwoty nie niższej niż roczna kwota gwarantowana, tj. 6.846 zł. W związku z powyższym w ww. roku rozliczeniowym ubezpieczony R. M. pobrał nienależnie świadczenie przedemerytalne w łącznej kwocie 5.904,68 zł, którą ma obowiązek zwrócić w terminie miesiąca od otrzymania decyzji.

2) Decyzją z 13 lipca 2021 r., znak: (...), Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P. dokonał rozliczenia przysługującego R. M. świadczenia przedemerytalnego z tytułu przychodu osiągniętego w poszczególnych miesiącach roku rozliczeniowego od 1 marca 2020 r. do 28 lutego 2021 r. i ustalił, że przychód ten uzasadniał zmniejszenie świadczenia przedemerytalnego o kwotę przekroczenia dopuszczalnej kwoty przychodu i wypłatę w wysokości ustalonej po zmniejszeniu, nie niższej jednak niż kwota gwarantowana, tj. 7.266 zł. W związku z tym, że ubezpieczony pobrał łącznie 10.293,45 zł tytułem świadczenia przedemerytalnego w ww. roku rozliczeniowym, jest on zobowiązany

do zwrotu w terminie miesiąca od doręczenia decyzji 3.027,45 zł tytułem nienależnie pobranych świadczeń (po 605,49 zł miesięcznie za marzec – lipiec 2020 r.).

Odwołania od ww. decyzji złożył R. M. wskazując, w zakresie decyzji z 10 czerwca 2021 r., że nadpłata świadczenia przedemerytalnego powstała w wyniku błędu organu rentowego, za który odwołujący nie odpowiada, natomiast w zakresie decyzji z 13 lipca 2021 r. wskazał, że dopełnił wszystkich obowiązków informacyjnych związanych z osiąganiem przychodów, a wypłata zawyżonego świadczenia przedemerytalnego była spowodowana błędem organu rentowego, za który odwołujący nie odpowiada.

Sprawy z ww. odwołań zostały połączone do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

Wyrokiem z 7 lipca 2022 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu (sygn. VII U 1636/20) zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 10 czerwca 2020 r. znak (...) w ten sposób, że ustalił, iż odwołujący R. M. nie ma obowiązku zwrotu świadczenia przedemerytalnego pobranego w kwocie 5904,68 zł (pkt 1 wyroku) oraz zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 13 lipca 2021 r. znak (...) w ten sposób, że ustalił, że odwołujący R. M. nie ma obowiązku zwrotu świadczenia przedemerytalnego pobranego w kwocie 3027,45 zł (pkt 2 wyroku).

Powyższy wyrok zapadł w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

R. M. urodził się (...)

Decyzją z 11 czerwca 2018 r. organ rentowy przyznał odwołującemu świadczenie przedemerytalne od 5 czerwca 2018 r.

W pouczeniu do ww. decyzji, stanowiącym jej integralną część, organ rentowy wskazał między innymi, że świadczenie ulega zmniejszeniu lub zawieszeniu w przypadku osiągnięcia przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności oraz z tytułu pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, kwot świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego (punkt V pouczenia).

Ponadto w pouczeniu wskazano, że:

- świadczenie ulega zmniejszeniu, jeżeli kwota przychodu przekracza dopuszczalną kwotę przychodu stanowiącą 25% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w roku kalendarzowym poprzedzającym termin waloryzacji, ogłoszonego przez Prezesa GUS dla celów emerytalnych, nie przekracza jednak kwoty 70% tego wynagrodzenia (graniczna kwota przychodu),

- dopuszczalna oraz graniczna kwota przychodu w roku rozliczeniowym 2018/2019 wynoszą odpowiednio: miesięczna – 1.067,90 zł i 2.990,10 zł, roczna – 12.814,80 zł i 35.881,20 zł,

- jeżeli kwota przychodu przekracza dopuszczalną kwotę przychodu, nie przekracza jednak granicznej kwoty przychodu, świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę tego przekroczenia, jednak do kwoty nie niższej niż od 1 marca 2018 r. 535,50 zł,

- w przypadku, gdy przychód przekracza kwotę graniczną przychodu świadczenie podlega zawieszeniu,

- podjęcie wypłaty świadczenia, wypłata świadczenia w zmniejszonej wysokości lub zmiana wysokości kwoty zmniejszenia następuje nie wcześniej niż od miesiąca, w którym poinformowano organ rentowy o zaprzestaniu osiągania przychodu lub o zmianie wysokości osiąganego przychodu,

- osoba pobierająca świadczenie jest zobowiązana powiadomić organ rentowy o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo do tego świadczenia i jego wysokość, w tym o osiągnięciu miesięcznego przychodu i jego wysokości, a w terminie do 31 maja następnego roku o wysokości przychodu uzyskanego w poszczególnych miesiącach roku rozliczeniowego trwającego od 1 marca każdego roku do ostatniego dnia lutego następnego roku lub w okresie, w

którym istniało prawo do świadczenia, oraz o zaprzestaniu osiągnięcia przychodu lub zmianie jego wysokości (punkty VI i VIII pouczenia).

R. M. otrzymał ww. decyzję i zapoznał się z zawartym w niej pouczeniem, które było dla niego zrozumiałe.

Od 2 stycznia 2019 r. odwołujący podjął pracę – na podstawie umowy o pracę, w pełnym wymiarze czasu pracy – w (...) Stowarzyszeniu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G..

W dniu 6 lutego 2019 r. odwołujący złożył w ZUS pisemne oświadczenie o osiągnięciu przychodu, w którym wskazał, że osiąga przychód z tytułu pracy wykonywanej w ramach stosunku pracy i że zamierza osiągać przychody w wysokości powodującej zmniejszenie świadczeń. Do oświadczenia odwołujący nie załączył dokumentów.

Oświadczenie powyższe odwołujący sporządził na druku (...), w którym nie przewidziano miejsca na wpisanie kwoty przewidywanych przychodów. Możliwe było jedynie zaznaczenie, że wysokość przychodów będzie powodować zmniejszenie świadczeń.

Przed złożeniem ww. oświadczenia odwołujący poinformował pracownika organu rentowego, ile zarabia u ww. pracodawcy, a w odpowiedzi pracownik ZUS wskazał odwołującemu, że takie zarobki skutkują zmniejszeniem świadczenia.

Po zapoznaniu się z ww. oświadczeniem organ rentowy wydał w dniu 12 lutego 2019 r. decyzję o zmniejszeniu odwołującemu wysokości świadczenia przedemerytalnego począwszy od należności za luty 2019 r. Organ rentowy z własnej inicjatywy, bez przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego z odwołującym, przyjął kwotę przychodów odwołującego wynoszącą 1.200 zł miesięcznie. Spowodowało to zmniejszenie kwoty świadczenia przedemerytalnego od 1 marca 2019 r. o 202,10 zł, a od 1 kwietnia 2019 r. o 53,70 zł miesięcznie.

W dniu 17 kwietnia 2019 r. do organu rentowego wpłynęło wystawione przez (...) Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G. zaświadczenie o zatrudnieniu i wynagrodzeniu z 15 kwietnia 2019 r., w którym wskazano, że odwołujący w styczniu 2019 r. i w lutym 2019 r. uzyskał wynagrodzenia po 2.300 zł brutto miesięcznie.

Na podstawie ww. zaświadczenia organ rentowy decyzją z 9 maja 2019 r. dokonał rozliczenia odwołującemu świadczenia przedemerytalnego w okresie rozliczeniowym od 5 czerwca 2018 r. do 28 lutego 2019 r. i stwierdził, że łączna kwota przychodu uzyskanego przez odwołującego za ten okres (4.600 zł) nie przekroczyła dopuszczalnej kwoty przychodu.

W roku rozliczeniowym od 1 marca 2019 r. do 29 lutego 2020 r. odwołujący z tytułu zatrudnienia w (...) Stowarzyszeniu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G. uzyskał łączny przychód w kwocie 29.900 zł brutto. Jednocześnie odwołujący w ww. roku rozliczeniowym pobrał świadczenie przedemerytalne w łącznej kwocie 12.750,68 zł.

W dniu 11 marca 2020 r. do ZUS wpłynęło zaświadczenie (...) Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G., datowane na ten sam dzień, w którym wskazano, że przychód odwołującego z tytułu zatrudnienia w roku rozliczeniowym od 1 marca 2019 r. do 29 lutego 2020 r. wyniósł 31.129,30 zł brutto. Taki sam przychód ww. pracodawca wskazał w zaświadczeniu z 27 maja 2020 r., które wpłynęło do ZUS w dniu 28 maja 2020 r.

Pismem z 28 maja 2020 r. organ rentowy zobowiązał ww. pracodawcę odwołującego do wyjaśnienia różnicy między wskazywanym przychodem w kwocie 31.129,30 zł a przychodem odwołującego wynikającym z konta ubezpieczonego w kwocie 29.900 zł.

W dniu 4 czerwca 2020 r. do ZUS wpłynęło zaświadczenie (...) Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G., datowane na 3 czerwca 2020 r., w którym wskazano, że przychód w kwocie 31.129,30 zł brutto został podany omyłkowo, a prawidłowy przychód odwołującego w ww. roku rozliczeniowym wyniósł 29.900 zł brutto.

Na podstawie ww. zaświadczenia z 3 czerwca 2020 r. organ rentowy w dniu 10 czerwca 2020 r. wydał pierwszą zaskarżoną decyzję.

W dniu 17 czerwca 2020 r. odwołujący złożył do organu rentowego wniosek o wypłatę świadczenia przedemerytalnego w kwocie gwarantowanej w związku z osiągnięciem przychodu w kwocie przekraczającej kwotę dopuszczalną.

W oparciu o powyższy wniosek organ rentowy decyzją z 1 lipca 2020 r. zmniejszył odwołującemu wysokość świadczenia przedemerytalnego począwszy od należności za sierpień 2020 r. do kwoty gwarantowanej, tj. do 605,50 zł miesięcznie.

W roku rozliczeniowym od 1 marca 2020 r. do 28 lutego 2021 r. odwołujący z tytułu zatrudnienia w (...) Stowarzyszeniu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G. uzyskał łączny przychód w kwocie 32.684,50 zł brutto, w tym:

- w marcu – lipcu 2020 r. – po 2.600 zł brutto miesięcznie,
- w sierpniu 2020 r. – 3.100 zł brutto,
- we wrześniu i w październiku 2020 r. – po 2.800 zł brutto miesięcznie,
- w listopadzie 2020 r. – 2.642,08 zł brutto,
- w grudniu 2020 r. – 2.742,42 zł brutto,
- w styczniu i w lutym 2021 r. – po 2.800 zł brutto miesięcznie.

Jednocześnie odwołujący w ww. roku rozliczeniowym pobrał świadczenie przedemerytalne w łącznej kwocie 10.293,45 zł, w tym:

- w marcu – lipcu 2020 r. – po 1.210,99 zł miesięcznie,
- w sierpniu 2020 r. – lutym 2021 r. – po 605,50 zł miesięcznie.

W dniu 7 kwietnia 2021 r. do ZUS wpłynęło zaświadczenie (...) Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G., datowane na 6 kwietnia 2021 r., w którym wskazano ww. przychód odwołującego (łączny i z rozbiem na kolejne miesiące) osiągnięty w roku rozliczeniowym od 1 marca 2020 r. do 28 lutego 2021 r. z tytułu zatrudnienia u tego pracodawcy.

Na podstawie ww. zaświadczenia organ rentowy w dniu 13 lipca 2021 r. wydał drugą zaskarżoną decyzję.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd I instancji wydał zaskarżony wyrok, w którym zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 10 czerwca 2020 r. znak (...) w ten sposób, że ustalił, że odwołujący R. M. nie ma obowiązku zwrotu świadczenia przedemerytalnego pobranego w kwocie 5904,68 zł (pkt 1 wyroku) oraz zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 13 lipca 2021 r. znak (...) w ten sposób, że ustalił, że odwołujący R. M. nie ma obowiązku zwrotu świadczenia przedemerytalnego pobranego w kwocie 3027,45 zł (pkt 2 wyroku).

Na wstępie rozważań prawnych Sąd Okręgowy przytoczył treść art. 5, art. 6 ust. 1 i 2, art. 6a, art. 6b ustawy z 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (obowiązujące według stanu na dni wydania zaskarżonych decyzji).

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 11 pkt 1 ustawy (według stanu na dni wydania zaskarżonych decyzji) w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy między innymi art. 136b-140 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Zarówno art. 6a ust. 4 pkt 1 i art. 6b ust. 1 pkt 1 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych, jak i art. 11 pkt 1 tej ustawy odsyłają do art. 138 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – stosowanego odpowiednio.

Następnie Sąd Okręgowy przytoczył treść art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W dalszej części uzasadnienia Sąd Okręgowy podał, że w zaskarżonych decyzjach organ rentowy rozliczył świadczenie przedemerytalne (a właściwie przychody odwołującego z tytułu zatrudnienia w okresie pobierania świadczenia przedemerytalnego) za lata rozliczeniowe od 1 marca 2019 r. do 29 lutego 2020 r. i od 1 marca 2020 r. do 28 lutego 2021 r. oraz zażądał zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za te właśnie lata rozliczeniowe. W tym zakresie organ rentowy nie naruszył art. 138 ust. 5 ustawy emerytalnej stosowanego odpowiednio.

Nietrafne natomiast w ocenie Sądu I instancji było stanowisko organu rentowego, jakoby art. 138 ust. 5 ustawy emerytalnej stanowił samodzielną podstawę uznania świadczeń za nienależnie pobrane i żądania ich zwrotu (stanowisko takie organ rentowy przedstawił w piśmie procesowym z 4 września 2020 r. – k. 10v – i w odpowiedzi na odwołanie od decyzji z 13 lipca 2021 r. – k. 47v). Z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z 27 sierpnia 2009 r. (II UK 398/08), wynika, że w sprawach, w których zastosowanie ma art. 138 ust. 5 ustawy emerytalnej, ustalenia wymaga, czy świadczenie, którego zwrotu domaga się organ rentowy jest świadczeniem nienależnie pobranym w rozumieniu art. 138 ust. 2 tej ustawy. Sąd Okręgowy podkreślił, że w uzasadnieniu wyroku z 3 listopada 2015 r. (III UK 22/15) Sąd Najwyższy wskazał natomiast, że obowiązek zwrotu świadczenia przewidziany w art. 138 ust. 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS bazuje na ustaleniu, iż świadczenie wypłacono sine causa; nie wstrzymano wypłaty, mimo upadku podstawy świadczenia wobec zaistnienia okoliczności uzasadniających ustanie lub zawieszenie prawa w związku z osiągnięciem przychodów, o których mowa w art. 104 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Dochodzenie zwrotu świadczenia w drodze decyzji organu wypłacającego świadczenia, z wszystkimi uproszczeniami właściwymi stosunkom z zakresu ubezpieczeń społecznych, dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy wypłaty dokonano osobie prawidłowo pouczonej o okolicznościach powodujących obowiązek powiadomienia o ich zająsci.

Konieczne było zatem – w ocenie Sądu I instancji - ustalenie, czy sporne świadczenia były nienależnie pobrane w rozumieniu art. 138 ust. 2 ustawy emerytalnej.

Sąd Okręgowy podkreślił, że materiał dowodowy zgromadzony w sprawie nie daje podstaw do przyjęcia, że odwołujący świadomie wprowadził organ rentowy w błąd, a w szczególności, że złożył w postępowaniu administracyjnym fałszywe zeznania lub dokumenty. Organ rentowy nie podniósł nawet twierdzeń w tym zakresie. Sporne świadczenia nie były zatem – zdaniem Sądu I instancji - nienależnie pobrane w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej.

Nadto Sąd Okręgowy podał, że jeśli z kolei chodzi o art. 138 ust. 2 pkt 1 ww. ustawy, to odwołujący nie kwestionował ustaleń organu rentowego, że nadpłacono mu świadczenie przedemerytalne w kwotach podanych w zaskarżonych decyzjach – w związku z uzyskiwaniem przez odwołującego przychodów z tytułu zatrudnienia przekraczających dopuszczalną kwotę przychodu (art. 5 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych).

Co do zaś wskazanego w art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej wymogu pouczenia w orzecznictwie przyjmuje się, że przepis ten stanowi o klasycznym pouczeniu, w którym organ rentowy informuje ubezpieczonego, iż utraci on prawo do świadczenia, gdy wystąpią okoliczności, które zgodnie z przepisami prawa spowodują utratę tego prawa (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2010 r., II UK 66/10; wyrok Sądu Najwyższego z 3 października 2018 r., II UK 276/17). Za wystarczające dla wypełnienia przesłanki pouczenia o takich okolicznościach można uznać przytoczenie przepisów je określających, o ile jest ono na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony mógł je odnieść do własnej sytuacji (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2019 r., III UK 22/18; postanowienie Sądu Najwyższego z 9 marca 2021 r., III USK 81/21).

Prawidłowe pouczenie nie jest przy tym celem samym w sobie. Na gruncie analogicznej do art. 138 ust. 2 ustawy emerytalnej regulacji art. 84 ust. 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przepis ten wskazuje istotną cechę nienależnie pobranego świadczenia, to jest świadomość (złą wiarę) osoby pobierającej świadczenie co do nieprzysługiwania tego świadczenia w całości lub w części od początku albo w następstwie później zaistniałych zdarzeń. Obowiązek zwrotu świadczenia obciąża więc tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, mając świadomość jego nienależności. Dotyczy to zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach dotyczących braku prawa do pobierania świadczenia, jak i osoby, która uzyskała świadczenie na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd organu wypłacającego świadczenie. Świadomość nienależności świadczenia może mieć źródło w pouczeniu udzielonym przez organ rentowy co do okoliczności powodujących konieczność zwrotu świadczenia bądź też może wynikać z zawinionego działania osoby, która spowodowała wypłatę świadczeń (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 września 2019 r., III UK 217/18).

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że w uzasadnieniu wyroku z 4 września 2007 r. (I UK 90/07) Sąd Najwyższy wskazał natomiast, że w prawie ubezpieczeń społecznych „świadczenie nienależnie pobrane” to nie tylko „świadczenie nienależne” (obiektywnie, np. wypłacane bez podstawy prawnej), ale także „nienależnie pobrane”, a więc pobrane przez osobę, której można przypisać określone cechy dotyczące stanu świadomości (woli) lub określone działania (zaniechania). To jest właśnie podstawa rozróżnienia „świadczenia nienależnego” od „świadczenia nienależnie pobranego”.

Takie też rozróżnienie – jak dalej wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu ww. wyroku – leży u podstaw bogatego orzecznictwa dotyczącego przepisów o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych (aktualnych i poprzednio obowiązujących, w szczególności art. 80 i art. 81 ustawy z 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin; art. 106 i art. 107 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin). Orzeczenia te dotyczą wprawdzie różnych świadczeń i różnych sytuacji (faktycznych i prawnych), ale możliwe jest na ich podstawie dokonanie uogólnień. Wynika z nich, że nie można żądać zwrotu świadczeń nienależnie pobranych, gdy doszło do wypłaty świadczenia nienależnego wskutek błędnego wyliczenia (przez organ) wysokości świadczenia w decyzji o jego przyznaniu (vide uchwała Sądu Najwyższego z 21 maja 1984 r., III UZP 20/84); gdy organ rentowy wypłacał emeryturę wyższą od przysługującej na skutek (swojego) błędu (vide wyrok Sądu Najwyższego z 26 czerwca 1985 r., II URN 98/85) albo na skutek wniosku komornika sądowego zawyżającego świadczenie, niezgodnie z tytułem wykonawczym (vide wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 17 kwietnia 1996 r., III AUr 47/96). Zwraca się uwagę, że organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia tylko wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę. W tym kontekście uznano, że błędne podanie wysokości zarobków pracownika w zaświadczeniu wydanym przez zakład pracy nie upoważnia organu rentowego do żądania od pracownika zwrotu nadpłaconego świadczenia rentowego, chyba że pracownikowi można przypisać złą wolę w korzystaniu z takiego zaświadczenia (vide wyrok Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z 27 maja 1966 r., I TR 49/66, patrz: B. Gudowska, Ubezpieczenie emerytalno-rentowe w orzecznictwie Sądu Najwyższego, Warszawa 1993, s. 171). Organ rentowy nie może żądać zwrotu sumy nadpłaconej skutkiem tego, że po wyroku sądu wyższej instancji, zmieniającym wyrok sądu pierwszej instancji, nie wydał nowej decyzji zgodnej z wyrokiem sądu wyższej instancji, lecz wypłacał nadal rentę w wysokości ustalonej wyrokiem sądu pierwszej instancji (vide wyrok Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z 28 września 1966 r., I TR 895/66, patrz: B. G., j.w., s. 168). Przyjmuje się, że wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina świadczeniobiorcy, nie uzasadnia powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (zob. wyroki Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z 11 stycznia 1966 r., III TR 1492/65, z 24 czerwca 1965 r., III TR 86/65, oraz z 19 lipca 1965 r., III TR 2439/64, patrz: B. G., j.w., s. 168; wyroki Sądu Najwyższego z 28 lipca 1977 r., II UR 5/77, z 16 lutego 1987 r., II URN 16/87; a także wyroki Sądów Apelacyjnych w Krakowie z 11 września 1996 r., III AUr 105/96, oraz w B. z 10 listopada 1999 r., III AUa 602/99).

W konkluzji Sąd Najwyższy stwierdził, że przedstawione orzeczenia oraz zawarta w nich zbieżna (w zasadzie) wykładnia i argumentacja pozwalają na przyjęcie, iż nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2

pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach, to świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części (świadczenie nienależne, nieprzysługujące), na skutek okoliczności leżących po stronie ubezpieczonego. Inaczej mówiąc, nie można przyjąć, aby doszło do nienależnego pobrania świadczenia, jeżeli jego wypłata (mimo zaistnienia wskazanych okoliczności) nastąpiła z przyczyn niezależnych od ubezpieczonego. Mogą to być zarówno przyczyny leżące po stronie organu rentowego (błąd), ale także okoliczności niezależne od organu (np. wniosek komornika, zaświadczenie pracodawcy).

W dalszej części uzasadnienia Sąd Okręgowy podkreślił, że stanowisko powyższe jest podzielane w najnowszym orzecznictwie. W uzasadnieniu wyroku z 25 stycznia 2022 r. (III USKP 107/21) Sąd Najwyższy – powołując się na ww. wyrok z 4 września 2007 r. w sprawie I UK 90/07 – wskazał, że organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jedynie wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę. Obowiązek zwrotu obciąża tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, wiedząc, że mu się ono nie należy, co dotyczy przede wszystkim osoby, która została pouczona o okolicznościach, w jakich nie powinna pobierać świadczeń. Wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina (zła wola) świadczeniobiorcy, nie uzasadnia natomiast powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Ponadto Sąd Najwyższy wskazał, że również w doktrynie podkreśla się, iż zarzut pobrania nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego może być podniesiony tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bezpodstawnie, i to tylko wówczas, gdy osoba ta miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy (zob. B. Gudowska, Zwrot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych – część 1, PiZS 2011 nr 7, s. 18, część 2, PiZS 2011 nr 8, s. 28).

W rezultacie – w ocenie Sądu Najwyższego w składzie orzekającym w sprawie III USKP 107/21 – zarzut świadomego pobrania nienależnego świadczenia rentowego można postawić osobie, która otrzymuje świadczenia w znacznie wyższej kwocie niż wynika to z aktualnej decyzji ZUS oraz nie informuje o tym organu rentowego. Osoba taka powinna być jednak w myśl art. 138 ust. 2 i 3 ustawy emerytalnej pouczona o braku prawa do pobierania takiego świadczenia. Ad casum ubezpieczony, który otrzymuje świadczenie rentowe w wysokości zgodnej z aktualną decyzją organu rentowego nie ma obowiązku zawiadamiania o tym organu rentowego ani nie można na niego nałożyć obowiązku zwrotu zawyżonego z wyłącznej winy ZUS świadczenia (art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej). Ubezpieczony nie ma obowiązku przeprowadzenia własnej szczegółowej analizy prawnej decyzji ZUS ustalającej wysokość świadczenia i obliczenia, jaką kwotę powinien otrzymywać, a także nie ma obowiązku zgłaszania organowi rentowemu swych wątpliwości co do prawidłowości takiej decyzji.

Sąd Okręgowy podał, że podziela powyższe poglądy orzecznictwa i przyjmuje na ich podstawie, że nawet jeśli pouczenie, o którym mowa w art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej, było merytorycznie poprawne i zrozumiałe dla ubezpieczonego, to świadczenie może zostać uznane za nienależnie pobrane tylko wówczas, gdy wskutek tego pouczenia ubezpieczony pobierając świadczenie miał świadomość jego nienależności w całości bądź w części (a w każdym razie powinien ją mieć), czyli gdy pobierał to świadczenie w złej wierze. W tym kontekście znaczenie ma nie tylko treść pouczenia, ale i inne okoliczności, które rzutują na stan świadomości ubezpieczonego przy pobieraniu świadczenia.

Następnie Sąd I instancji zwrócił uwagę, że w decyzji z 11 czerwca 2018 r., przyznającej odwołującemu prawo do świadczenia przedemerytalnego, organ rentowy zawarł pouczenie, z którego wynika, że osiągnięcie przychodów z tytułu zatrudnienia może skutkować zmniejszeniem wysokości świadczenia, a nawet zawieszeniem jego wypłaty w całości, przy czym znaczenie ma w tym zakresie wysokość przychodów (organ rentowy odwołał się do dopuszczalnej i granicznej kwoty przychodu). Z tego względu w pouczeniu wskazano również, że ubezpieczony jest zobowiązany powiadomić organ rentowy o osiągnięciu miesięcznego przychodu, jego wysokości i zmianie tej wysokości.

Pouczenie powyższe było zgodne z cytowanymi wyżej regulacjami ustawy o świadczeniach przedemerytalnych.

W ocenie Sądu Okręgowego nie ulega wątpliwości, że ww. decyzja wraz z pouczeniem została doręczona odwołującemu, który zapoznał się z treścią pouczenia. Na to, że pouczenie było dla odwołującego zrozumiałe wskazują

jednoznacznie jego zeznania. Odwołujący podał, że od początku był poinformowany, iż musi zawiadomić organ rentowy o osiąganiu zarobków oraz że do pewnej kwoty zarobków możliwe jest otrzymywanie świadczenia, a po jej przekroczeniu świadczenie ulega zmniejszeniu, a nawet zawieszeniu (k. 29v).

To jednak, że odwołującemu doręczono poprawne merytorycznie i zrozumiałe dla niego pouczenie, w ocenie Sądu Okręgowego - nie oznacza, iż nadpłacone świadczenia przedemerytalne zostały przez odwołującego nienależnie pobrane w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej. Dalsze okoliczności sprawy – zdaniem Sądu Okręgowego - wskazują bowiem, że odwołujący nie był świadomy częściowej nienależności świadczeń, a zatem pobierając je nie działał w złej wierze.

Sąd I instancji zaznaczył, że odwołujący od 2 stycznia 2019 r. podjął pracę na podstawie umowy o pracę. W związku z tym w dniu 6 lutego 2019 r. złożył w ZUS pisemne oświadczenie o osiąganiu przychodu, w którym wskazał, że osiąga przychód z tytułu pracy wykonywanej w ramach stosunku pracy i że zamierza osiągać przychody w wysokości powodującej zmniejszenie świadczeń. Odwołujący – zgodnie z udzielonym mu pouczeniem – dopełnił zatem obowiązku zawiadomienia organu rentowego o okoliczności mającej wpływ na wysokość otrzymywanego świadczenia. Wprawdzie w ww. oświadczeniu odwołujący nie wskazał kwoty zamierzonych przychodów ani nie załączył do niego wystawionego przez pracodawcę zaświadczenia o przychodach czy choćby umowy o pracę, to jednak okoliczność ta nie może go obciążać. Odwołujący sporządził oświadczenie na druku (...) (czyli na urzędowym formularzu), w którym nie było miejsca na wpisanie kwoty przewidywanych przychodów. Możliwe było tam jedynie zaznaczenie, że wysokość przychodów będzie powodować zmniejszenie świadczeń – i tę opcję odwołujący zaznaczył. Oświadczenie w tej formie (tj. na urzędowym druku, bez adnotacji o kwocie przychodów i bez załączników wskazujących na tę kwotę) zostało przez organ rentowy przyjęte. Co więcej, z zeznań odwołującego wynika, że przed złożeniem ww. oświadczenia pytał on pracownika ZUS, jak należy zakwalifikować jego przychody (tj. jako niemające wpływu na wysokość świadczenia, jako powodujące zmniejszenie świadczenia czy jako powodujące zawieszenie świadczenia) i otrzymał odpowiedź, iż są to przychody skutkujące zmniejszeniem świadczenia. W tym stanie rzeczy, skoro odwołujący złożył oświadczenie na formularzu ZUS, wypełnione zgodnie ze wskazówką pracownika ZUS i oświadczenie to zostało przyjęte, to mógł pozostawać w usprawiedliwionym przekonaniu, że dopełnił formalności względem organu rentowego związanych z podjęciem zatrudnienia w okresie pobierania świadczenia przedemerytalnego.

W ocenie Sądu I instancji przekonanie to zostało wzmocnione u odwołującego przez dalsze postępowanie organu rentowego. Choć bowiem ZUS nie otrzymał od odwołującego informacji o kwocie przewidywanych przychodów, to jednak nie przeprowadził postępowania wyjaśniającego w tym zakresie, a w dniu 12 lutego 2019 r. wydał decyzję o zmniejszeniu odwołującemu wysokości świadczenia przedemerytalnego począwszy od należności za luty 2019 r. W decyzji tej organ rentowy według własnego uznania przyjął kwotę przychodów 1.200 zł miesięcznie i stosownie do tego zmniejszył kwotę świadczenia od 1 marca 2019 r. o 202,10 zł, a od 1 kwietnia 2019 r. o 53,70 zł miesięcznie. Rzeczywiste zarobki odwołującego były jednak wyższe (od stycznia 2019 r. 2.300 zł brutto miesięcznie), a zatem kwoty zmniejszenia świadczenia były zaniżone, za co jednak – w ocenie Sądu Okręgowego - odwołujący nie odpowiadał. Skoro odwołujący otrzymał decyzję ZUS wydaną wskutek jego oświadczenia o osiąganiu przychodu, a następnie otrzymywał pomniejszone stosownie do tej decyzji świadczenia, to mógł zasadnie zakładać, że świadczenia te są mu wypłacane w prawidłowych kwotach, tym bardziej, że otrzymane wraz z decyzją z 11 czerwca 2018 r. pouczenie nie zawierało – co oczywiste – szczegółowego wyjaśnienia, o ile zmniejsza się świadczenie przy danej kwocie przychodów. Jak wyżej wskazano, brak podstaw do nałożenia na odwołującego obowiązku weryfikowania decyzji organu rentowego pod kątem tego, czy organ ten pomylił się (w szczególności w wyliczeniach) na jego korzyść.

Nadto Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że już w dniu 17 kwietnia 2019 r. do organu rentowego wpłynęło wystawione przez pracodawcę odwołującego zaświadczenie o zatrudnieniu i wynagrodzeniu, w którym wskazano zarobki odwołującego osiągnięte w styczniu 2019 r. i w lutym 2019 r. – po 2.300 zł brutto miesięcznie. Organ rentowy był zatem świadomy rzeczywistej wysokości zarobków odwołującego, tym bardziej, że wynikały one z konta ubezpieczonego (zob. pismo ZUS do pracodawcy odwołującego z 28 maja 2020 r., związane z rocznym rozliczeniem przychodu). Również w związku z powyższym organ rentowy miał podstawę do przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego celem ustalenia prawidłowej kwoty zmniejszenia świadczenia, czego jednak zaniechał. Co więcej, organ rentowy wskazał

na przychody odwołującego (4.600 zł brutto za dwa miesiące) w decyzji rozliczeniowej z 9 maja 2019 roku. Decyzja ta mogła utwierdzić odwołującego w przekonaniu, że organ rentowy prawidłowo ustalił wysokość zmniejszonego świadczenia, a zatem, że wypłacane mu świadczenia są w pełni należne. Skoro bowiem organ rentowy znał kwotę zarobków odwołującego, to mógł prawidłowo ustalić kwotę zmniejszenia świadczenia przedemerytalnego.

Na brak świadomości odwołującego co do tego, że pobierane przez niego świadczenia są zawyżone - w ocenie Sądu I instancji - wskazuje także jego zachowanie się po tym, gdy otrzymał on pierwszą zaskarżoną decyzję. Już w dniu 17 czerwca 2020 r. odwołujący złożył do organu rentowego wnioski o wypłatę świadczenia przedemerytalnego w kwocie gwarantowanej, czyli świadczenia zmniejszonego zgodnie z rezultatami rozliczenia zawartego w decyzji z 10 czerwca 2020 r. Wniosek ten organ rentowy zrealizował od sierpnia 2020 r. i od tego miesiąca świadczenie przedemerytalne było wypłacane w prawidłowej wysokości (nadpłata ujęta w drugiej zaskarżonej decyzji dotyczy okresu od marca do lipca 2020 r.).

Reasumując Sąd Okręgowy wskazał, że odwołujący pomimo prawidłowego pouczenia, nie był świadomy, że świadczenie przedemerytalne jest mu wypłacane w zawyżonej kwocie. W ocenie Sądu I instancji nadpłata świadczenia wynikała wyłącznie z winy organu rentowego, który przyjął oświadczenie odwołującego bez wskazanej kwoty przychodów i nie domagał się wyjaśnienia tej kwestii, lecz ustalił kwotę przychodów (nieprawidłową) według własnego uznania i na tej podstawie wydał decyzję zmniejszającą świadczenie w zbyt małym zakresie. Co więcej, organ rentowy najpóźniej w kwietniu 2019 r. znał kwoty przychodów odwołującego, a mimo to również wówczas nie wszczął postępowania wyjaśniającego celem ustalenia prawidłowej kwoty zmniejszenia świadczenia. Sporne świadczenia nie były zatem świadczeniami nienależnie pobranymi w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej.

Mając na uwadze powyższe – w ocenie Sądu Okręgowego - skoro odwołujący nie pobrał nienależnie świadczenia przedemerytalnego w rozumieniu art. 138 ust. 2 ustawy emerytalnej, to nie ma obowiązku jego zwrotu.

W tym stanie rzeczy Sąd I instancji - na podstawie ww. przepisów i art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. - zmienił obie zaskarżone decyzje orzekając jak w punktach 1 i 2 sentencji wyroku.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł organ rentowy zaskarżając go w całości.

Zaskarżonemu wyrokowi apelujący zarzucił naruszenie art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2015 r., poz. 748) poprzez uznanie, że odwołujący R. M. nie ma obowiązku zwrotu świadczenia przedemerytalnego pobranego w kwocie 5904,68 zł i nie ma obowiązku zwrotu świadczenia przedemerytalnego pobranego w kwocie 3027,45 zł.

Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na apelację odwołujący wniósł o jej oddalenie.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego jest zasadna, a jej uwzględnienie skutkuje zmianą zaskarżonego wyroku.

Oceniając ponownie materiał dowodowy zgromadzony w sprawie oraz dokonując jego subsumcji do przepisów prawa, Sąd Apelacyjny uznał za zasadne wydanie wyroku reformatoryjnego.

Zdaniem Sądu Odwoławczego, jakkolwiek bowiem Sąd I instancji, przeprowadził prawidłowo postępowanie dowodowe oraz prawidłowo ustalił stan faktyczny to jednak dokonał błędnej jego oceny skutkiem czego było wydanie zaskarżonego wyroku (uwzględniającego odwołanie).

Istotę sporu w przedmiotowej sprawie stanowiła kwestia, czy w okresie od 1 marca 2019 r. do 29 lutego 2020 r. oraz w okresie 1 marca 2020 r. do 28 lutego 2021 r. odwołujący R. M. pobrał nienależnie świadczenie przedemerytalne

w łącznej kwocie 8932,13 zł (w zakresie decyzji z 10 czerwca 2020 r. kwotę 5904,68 zł, w zakresie decyzji z 13 lipca 2021 r. kwotę 3027,45 zł).

Przechodząc do rozważań prawnych, odwołać się należy w pierwszej kolejności do regulacji prawnych wskazanych w art. 5 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (według stanu obowiązującego w roku rozliczeniowym od 1 marca 2019 roku do 29 lutego 2020 r), który w ust. 1 stanowi, że świadczenie przedemerytalne ulega zmniejszeniu lub zawieszeniu, na zasadach określonych w ust. 2-5, 7 i 8, w przypadku osiągnięcia przychodu, o którym mowa w art. 104 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zwanego dalej „przychodem”.

Świadczenie przedemerytalne ulega zmniejszeniu, jeżeli kwota przychodu przekracza miesięcznie kwotę 25% przeciętnego wynagrodzenia w roku kalendarzowym poprzedzającym termin waloryzacji, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego do celów emerytalnych, zwaną dalej „dopuszczalną kwotą przychodu”, nie przekracza jednak kwoty 70% tego wynagrodzenia, zwanej dalej „graniczną kwotą przychodu”. Jeżeli kwota przychodu przekracza dopuszczalną kwotę przychodu, świadczenie przedemerytalne ulega zmniejszeniu o kwotę tego przekroczenia, z zastrzeżeniem ust. 4. W przypadku gdy w wyniku zmniejszenia, o którym mowa w ust. 3, kwota świadczenia przedemerytalnego byłaby niższa niż 570,50 zł, świadczenie przedemerytalne wynosi 570,50 zł, z zastrzeżeniem ust. 5. Do kwoty świadczenia przedemerytalnego w wysokości 570,50 zł art. 3 ust. 2 stosuje się odpowiednio. W przypadku gdy kwota przychodu przekracza graniczną kwotę przychodu, świadczenie przedemerytalne ulega zawieszeniu. (...) Przychód uważa się za osiągnięty w miesiącu, w którym został wypłacony. Przy ustalaniu przychodu nie uwzględnia się kwot przychodu należnych za okres przed dniem, od którego ustalono prawo do świadczenia przedemerytalnego.

Przepisy powyższe w roku rozliczeniowym od 1 marca 2020 r. do 28 lutego 2021 r. obowiązywały w tożsamym brzmieniu, co wyżej cytowane, za wyjątkiem art. 5 ust. 4 ustawy, który stanowił wówczas: „W przypadku gdy w wyniku zmniejszenia, o którym mowa w ust. 3, kwota świadczenia przedemerytalnego byłaby niższa niż 605,50 zł, świadczenie przedemerytalne wynosi 605,50 zł, z zastrzeżeniem ust. 5. Do kwoty świadczenia przedemerytalnego w wysokości 605,50 zł art. 3 ust. 2 stosuje się odpowiednio”.

Natomiast zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych rozliczenie przychodu następuje po zakończeniu roku rozliczeniowego, ustalonego od dnia 1 marca każdego roku do ostatniego dnia lutego następnego roku, w formie rozliczenia rocznego lub miesięcznego, w zależności od tego, która forma rozliczenia jest dla świadczeniobiorcy korzystniejsza.

Osoba pobierająca świadczenie przedemerytalne jest obowiązana niezwłocznie powiadomić organ rentowy o osiągnięciu przychodu oraz o wysokości tego przychodu, a po zakończeniu roku rozliczeniowego, w terminie do dnia 31 maja następnego roku, o wysokości przychodu uzyskanego w roku rozliczeniowym, z uwzględnieniem przychodów uzyskanych w kolejnych miesiącach tego roku (ust. 2).

Z kolei w świetle art. 6a ust. 1 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych w celu dokonania rozliczenia rocznego organ rentowy ustala łączną kwotę przychodu osiągniętą w okresie roku rozliczeniowego i porównuje ją z: (1) roczną dopuszczalną kwotą przychodu, (2) roczną graniczną kwotą przychodu - z tym że okres, z którego ustala się kwoty roczne, ulega odpowiedniemu skróceniu w roku rozliczeniowym, w którym prawo do świadczenia przedemerytalnego powstało, ustalo lub w którym wypłata tego świadczenia była wstrzymana z przyczyn określonych w art. 4 ust. 2 lub 4 lub na podstawie art. 103 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Jeżeli kwota przychodu uzyskana w roku rozliczeniowym przekroczyła roczną dopuszczalną kwotę przychodu, nie przekroczyła jednak rocznej granicznej kwoty przychodu, organ rentowy ustala łączną kwotę zmniejszenia w roku rozliczeniowym zgodnie z art. 5 ust. 3, z uwzględnieniem art. 5 ust. 4 (ust. 2). Jeżeli kwota przychodu uzyskanego w roku rozliczeniowym przekroczyła roczną graniczną kwotę przychodu, organ rentowy ustala, że w roku rozliczeniowym świadczenie przedemerytalne podlegało zawieszeniu (ust. 3). Jeżeli w roku rozliczeniowym świadczenie przedemerytalne zostało wypłacone w wysokości innej niż wynikająca z rozliczenia, o którym mowa w

ust. 1-3, w przypadku gdy kwota wypłaconych świadczeń: (1) była wyższa od kwoty wynikającej z rozliczenia - organ rentowy ustala kwotę nienależnie pobranych świadczeń i dochodzi jej zwrotu na zasadach przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS, (2) była niższa od kwoty wynikającej z rozliczenia - organ rentowy dokonuje zwrotu kwoty świadczenia (ust. 4).

Art. 11 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych odsyła między innymi do art. 138 ustawy emerytalnej i art. 84 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.; dalej: ustawa systemowa).

Stosownie do treści art. 138 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych osoba, która pobrała nienależne świadczenia jest obowiązana do ich zwrotu.

Z kolei w myśl ust. 2 powołanego wyżej przepisu za nienależnie pobrane świadczenia uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Natomiast jak stanowi ust. 4 tego przepisu nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5.

W ocenie Sądu Apelacyjnego zaskarżone decyzje były jednak prawidłowe.

Nienależne pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2, który to przepis znajduje zastosowanie w niniejszej sprawie, to świadczenie wypłacone mimo zaistnienia leżących po stronie ubezpieczonego okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z 4 września 2007r. (I IK 90/07, OSNP 2008/19-2-/301), w prawie ubezpieczeń społecznych „świadczenie nienależnie pobrane” to nie tylko „świadczenie nienależne” (obiektywnie, np. wypłacane bez podstawy prawnej), ale także „nienależnie pobrane”, a więc pobrane przez osobę, której można przypisać określone cechy dotyczące stanu świadomości (woli) lub określone działania (zaniechania).

Należy podkreślić, że odwołujący był prawidłowo pouczony w decyzji z 11 czerwca 2018 r., w której organ rentowy przyznał odwołującemu świadczenie przedemerytalne od 5 czerwca 2018 r.

W pouczeniu do ww. decyzji, stanowiącym jej integralną część, organ rentowy wskazał między innymi, że świadczenie ulega zmniejszeniu lub zawieszeniu w przypadku osiągnięcia przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności oraz z tytułu pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, kwot świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego (punkt V pouczenia).

Ponadto w pouczeniu wskazano, że:

- świadczenie ulega zmniejszeniu, jeżeli kwota przychodu przekracza dopuszczalną kwotę przychodu stanowiącą 25% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w roku kalendarzowym poprzedzającym termin waloryzacji, ogłoszonego przez Prezesa GUS dla celów emerytalnych, nie przekracza jednak kwoty 70% tego wynagrodzenia (graniczna kwota przychodu),

- dopuszczalna oraz graniczna kwota przychodu w roku rozliczeniowym 2018/2019 wynoszą odpowiednio: miesięczna – 1.067,90 zł i 2.990,10 zł, roczna – 12.814,80 zł i 35.881,20 zł,
- jeżeli kwota przychodu przekracza dopuszczalną kwotę przychodu, nie przekracza jednak granicznej kwoty przychodu, świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę tego przekroczenia, jednak do kwoty nie niższej niż od 1 marca 2018 r. 535,50 zł,
- w przypadku, gdy przychód przekracza kwotę graniczną przychodu świadczenie podlega zawieszeniu,
- podjęcie wypłaty świadczenia, wypłata świadczenia w zmniejszonej wysokości lub zmiana wysokości kwoty zmniejszenia następuje nie wcześniej niż od miesiąca, w którym poinformowano organ rentowy o zaprzestaniu osiągania przychodu lub o zmianie wysokości osiąganego przychodu,
- osoba pobierająca świadczenie jest zobowiązana powiadomić organ rentowy o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo do tego świadczenia i jego wysokość, w tym o osiągnięciu miesięcznego przychodu i jego wysokości, a w terminie do 31 maja następnego roku o wysokości przychodu uzyskanego w poszczególnych miesiącach roku rozliczeniowego trwającego od 1 marca każdego roku do ostatniego dnia lutego następnego roku lub w okresie, w którym istniało prawo do świadczenia, oraz o zaprzestaniu osiągania przychodu lub zmianie jego wysokości (punkty VI i VIII pouczenia).

Odwołujący R. M. nie kwestionował powyższych okoliczności, potwierdził składając zeznania przed Sądem I instancji, że otrzymał ww. decyzję i zapoznał się z zawartym w niej pouczeniem, które było dla niego zrozumiałe.

Sąd Apelacyjny podkreśla, że z niekwestionowanego w sprawie stanu faktycznego wynika, iż od 2 stycznia 2019 r. odwołujący podjął pracę – na podstawie umowy o pracę, w pełnym wymiarze czasu pracy – w (...) Stowarzyszeniu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną K. w G.. W dniu 6 lutego 2019 r. odwołujący złożył w ZUS pisemne oświadczenie o osiągnięciu przychodu, w którym wskazał, że osiąga przychód z tytułu pracy wykonywanej w ramach stosunku pracy i że zamierza osiągać przychody w wysokości powodującej zmniejszenie świadczeń, nie wskazano jednak kwoty tego przychodu.

Sąd I instancji stwierdził, że druk nie zawierał takiej rubryki i dlatego odwołujący nie był zobowiązany do podania tego przychodu, a organ rentowy w przypadku wątpliwości winien był przeprowadzić postępowanie wyjaśniające. Sąd Apelacyjny podkreśla jednak, że do oświadczenia (formularza) odwołujący mógł przecież załączyć dokumenty, z których wynikałaby kwota osiąganego przychodu, odwołujący nie załączył żadnych dokumentów (np. umowy o pracę czy też zaświadczenia o zarobkach). Wbrew twierdzeniom odwołującego w aktach organu rentowego brak jest umowy o pracę, na którą w toku postępowania powoływał się odwołujący, wskazując, że organ rentowy posiadał wiedzę na temat planowanego wynagrodzenia, bowiem przedstawił organowi rentowemu umowę o pracę. Tymczasem w aktach organu rentowego, brak jest takiej umowy.

Jednocześnie Sąd Odwoławczy akcentuje, że jak wynika z art. 6 ust. 1 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych, rozliczenie przychodu następuje po zakończeniu roku rozliczeniowego, ustalonego od dnia 1 marca każdego roku do ostatniego dnia lutego następnego roku, w formie rozliczenia rocznego lub miesięcznego, w zależności od tego, która forma rozliczenia jest dla świadczeniobiorcy korzystniejsza. Organ rentowy zatem dokonuje rozliczenia według wyboru osoby pobierającej świadczenie. Może ona każdorazowo co miesiąc przedkładać w organie rentowym zaświadczenie o zarobkach, a organ rentowy wówczas co miesiąc będzie dokonywać rozliczenia lub też można dokonać rozliczenia rocznego (może to się wiązać ze zwrotem nadpłaty).

W tym miejscu Sąd Apelacyjny zwraca uwagę, że w związku z brakiem informacji w zakresie uzyskiwanego przez odwołującego przychodu (planowanego przychodu) na skutek zawarcia umowy z 2 stycznia 2019 r. organ rentowy w dniu 12 lutego 2019 r. wydał decyzję o zmniejszeniu odwołującemu wysokości świadczenia przedemerytalnego począwszy od należności za luty 2019 r., a w zakresie uzyskanych przez odwołującego przychodów organ rentowy przyjął kwotę przychodów odwołującego wynoszącą 1.200 zł miesięcznie (uwzględniając wynagrodzenie minimalne).

Wydanie powyższej decyzji spowodowało zmniejszenie kwoty świadczenia przedemerytalnego od 1 marca 2019 r. o 202,10 zł, a od 1 kwietnia 2019 r. o 53,70 zł miesięcznie i takie też kwoty potrącił z świadczenia przedemerytalnego.

W decyzji z 12 lutego 2019 r. zawarto również pouczenie (pkt VIII) o następującej treści: Osoba pobierająca świadczenie zobowiązana jest powiadomić organ rentowy o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo do tego świadczenia i jego wysokość, w tym:

- o osiągnięciu miesięcznego przychodu wskazanego w cz. V pouczenia i jego wysokości, a w terminie do 31 maja następnego roku o wysokości przychodu uzyskanego w poszczególnych miesiącach roku rozliczeniowego trwającego od 1 marca każdego roku do ostatniego dnia lutego następnego roku lub w okresie, w którym istniało prawo do świadczenia,
- o zaprzestaniu osiągnięcia przychodu wskazanego w cz. V pouczenia lub zmianie jego wysokości,
- o pobieraniu renty strukturalnej,
- o nabyciu nieruchomości rolnej oraz powierzchni użytków rolnych tej nieruchomości wyrażonej w ha przeliczeniowych (nie dotyczy nieruchomości rolnej położonej za granicą),
- o nabyciu prawa do emerytury, emerytury pomostowej lub renty albo nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, przyznanych przez ZUS lub świadczenia przyznanego przez inny organ emerytalno- rentowy,
- o nabyciu prawa do uposażenia rodzinnego,
- o pobieraniu świadczenia o charakterze rentowym z instytucji zagranicznej.

Nadto Sąd Apelacyjny podkreśla, że z akt organu rentowego wynika, iż w dniu 27 kwietnia 2019 r. zawiadomił odwołującego o tym, że osoba pobierająca świadczenie przedemerytalne lub zasiłek przedemerytalny zobowiązana jest poinformować ZUS o osiągnięciu przychodu i jego miesięcznej wysokości, a w terminie do 31 maja

- po zakończeniu roku rozliczeniowego, trwającego od 1 marca każdego roku do ostatniego dnia lutego następnego roku

- o wysokości przychodu uzyskanego w poszczególnych miesiącach tego roku.

W zawiadomieniu tym wskazano również, że do dnia dzisiejszego nie wpłynęło do ZUS-u zaświadczenie o wysokości przychodów uzyskanych z tytułu wykonywania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, podlegającej obowiązkowi ubezpieczeń społecznych.

Wobec powyższego - w terminie 14 dni od daty otrzymania zawiadomienia należy nadesłać do tutejszego oddziału ZUS zaświadczenie, wystawione przez płatnika składek, o wysokości przychodów podlegających rozliczeniu, uzyskanych w okresie rozliczeniowym trwającym od dnia 2018-06-05 do dnia 2019-02-28, z uwzględnieniem przychodów uzyskanych w kolejnych miesiącach tego okresu rozliczeniowego. Nadto wskazano, że osoby, które prowadzą pozarolniczą działalność, przedkładają oświadczenie o wysokości przychodu, który stanowił (stanowiłby - w przypadku osób nie podlegających obowiązkowi ubezpieczeń społecznych z tytułu wykonywania tej działalności) podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne.

W ocenie Sądu Apelacyjnego mając na uwadze powyższe należało przyjąć, że odwołujący w dniu 27 kwietnia 2019 r. posiadał wiedzę na temat tego, że do rozliczenia przychodu (co miesiąc) potrzebne jest uzyskanie zaświadczenia o zarobkach u pracodawcy. Tymczasem odwołujący w dalszym ciągu pozostał bierny i nie podejmował żadnych kroków, w celu uzyskania i przedstawienia takiego zaświadczenia organowi rentowemu (które pozwalałoby pomniejszyć wypłatę świadczenia przedemerytalnego o właściwe kwoty), a zatem organ rentowy w dalszym ciągu uprawniony był do potrącenia kwoty minimalnej.

Po otrzymaniu zaświadczenia o zatrudnieniu i wynagrodzeniu odwołującego, z którego wynikało że odwołujący w okresie od 2 stycznia 2019 r. do 28 lutego 2019 r. z tytułu zatrudnienia na stanowisku pracownika gospodarczego w (...) Stowarzyszeniu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną uzyskał wynagrodzenie za styczeń 2019 r. w kwocie 2300 zł oraz za luty 2300 zł, organ rentowy w dniu 9 maja 2019 r. wydał decyzję korygującą, w której po dokonaniu rozliczenia świadczenia przedemerytalnego za ww. okres rozliczeniowy Zakład ustalił, że łączna kwota przychodu uzyskanego za okres rozliczeniowy wskazany w cz. I pkt 2 decyzji - 4600.00 zł, nie przekroczyła dopuszczalnej kwoty przychodu ustalonej za ten okres, tj. kwoty 9468,80 zł. Wobec powyższego organ rentowy stwierdził, że za w/wym. okres rozliczeniowy odwołującemu przysługuje świadczenie w wysokości 2009,88 zł. Oddział ZUS po dokonaniu rozliczenia ustalił, że w w/wym. okresie rozliczeniowym świadczenie przedemerytalne zostało wypłacone w kwocie 1877,78 zł, wobec powyższego przysługuje odwołującemu wyrównanie świadczenia w kwocie 132,10 zł. Poinformowano odwołującego, że wyrównanie w kwocie 132,10 zł - po odliczeniu zaliczki na podatek - zostanie przekazane wraz ze świadczeniem za czerwiec 2019 r.

Sąd Apelacyjny zaznacza przy tym, że zgodnie z zasadą kontrydyktoryjności ciężar dowodu spoczywa na stronach postępowania cywilnego. To one, a nie sąd, są wyłącznym dysponentem toczącego się postępowania i one wreszcie ponoszą odpowiedzialność za jego wynik. Stosownie do treści art. 6 k.c. ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne. Przepis art. 232 § 1 zd. 1 k.p.c. stanowi natomiast odpowiednio, że strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne.

Sąd Najwyższy charakteryzując art. 232, stwierdził, że na sądzie rozpoznającym sprawę nie spoczywa powinność zarządzania dochodzeń mających na celu uzupełnienie i wyjaśnienie twierdzeń stron oraz poszukiwanie dowodów na ich udowodnienie. Do sądu nie należy przeprowadzanie z urzędu dowodów zmierzających do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 232). Obowiązek przedstawienia dowodów spoczywa na stronach (art. 3), a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227) spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne - art. 6 k.c. (zob. wyroki SN: z dnia 17 grudnia 1996 r., I CKU 45/96, OSNC 1997, nr 5-6, poz. 76, wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 grudnia 2003 r., I ACa 1457/03, OSA 2005, z. 3, poz. 12, wyroki SN: z dnia 11 lipca 2001 r., V CKN 406/00, Lex nr 52321, z dnia 12 kwietnia 2000 r., IV CKN 22/00, Lex nr 52438).

Obowiązek udowodnienia faktów spoczywa na osobie, która wywodzi z nich skutki prawne (art. 232 k.p.c.), stąd też na odwołującym ciąży obowiązek przedstawienia dowodów dla udowodnienia podnoszonych okoliczności, że poinformował organ rentowy o wysokości osiąganego przychodu (z tytułu umowy o pracę, co skutkowało zmniejszeniem kwoty świadczenia przedemerytalnego) – np. poprzez przedstawienie umowy o pracę czy zaświadczenia o zarobkach. Tymczasem z materiału dowodowego nie wynika, by odwołujący przedstawił organowi rentowemu umowę o pracę z dnia 2 stycznia 2019 r. lub też co miesiąc informował organ rentowy o uzyskiwanym wynagrodzeniu z tytułu umowy o pracę. Z kolei pozwany z toku procesu załączył stosowną dokumentację na poparcie swego stanowiska, w szczególności przedłożył stosowne dokumenty (decyzje i zaświadczenia), z których wynika, że informował odwołującego o treści przepisów ustawy przedemerytalnej (w tym o dokonaniu potrącenia w przypadku osiągnięcia dodatkowego zatrudnienia z tytułu umowy o pracę, a także obowiązku informowania o osiągnięciu dodatkowego dochodu np. z tytułu umowy o pracę), a także sposobu rozliczenia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego odwołujący miał świadomość tego jakie wynagrodzenie osiąga i że wpływa ono na wysokość jego świadczeń (wypłaty świadczenia przedemerytalnego). Na skutek swojej bierności pomimo uzyskania stosownych pouczeń od organu rentowego popełnił błąd nie informując organu rentowego o wysokości swoich przychodów, a zatem winien jest zwrócić nienależnie pobrane świadczenia.

Mając na uwadze powyższe na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. Sąd Odwoławczy uznał apelację organu rentowego za zasadną i w związku z tym zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1 i 2 wyroku oddalając oba odwołania.

sędzia Marta Sawińska